امارت اسلامی افغانستان

وزارت ارشـــــــاد،حـــج واوقـــــاف

ریاست عمومی ارشاد و انسجام مساجد وحسینیه ها

موضوع خطابت روز جمعه و تقریر وبیان تحریر شده که به تمام خطباء مرکز و ولایات به هر دو زبان ملی کشور (دري و پشتو) ارسال میگردد

۲۵/ جمادی الأولی/۱۴۴۸ هـ، ق مطابق۱۵/عقرب/۱۴۰۵هـ، ش

تلاش برای حل وفصل منازعات ودشمنی ها میان مردم از طریق صلح صورت گیرد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيْمِ

إنَّ الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا ، من يهده الله فلا مضل له ، ومن يضلل فلا هادي له ، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له .(وأشهد أنَّ محمداً عبده ورسوله ، وأمينه على وحيه ، وخيرته من خلقه ، وسفيره بينه وبين عباده ، المبعوث بالدين القويم ، والمنهج المستقيم ، أرسله الله رحمة للعالمين ، وإماماً للمتقين ، وحجةً على الخلائق أجمعين.أما بعد:قال الله سبحانه وتعالى:(إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ).(۱)

برادران مسلمان و گرامی!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

به دلیل تفاوت اخلاق، طبیعت و خوی انسان‌ها، گاهی در میان مردم اختلافات و کشمکش‌هایی به وجود می‌آید. بعضی اوقات، منافع دنیوی، معاملات، تکبر و برتر دانستن خود نسبت به دیگران، حسادت و کینه‌توزی سبب بروز اختلاف و درگیری میان انسان‌ها می‌شود.

بسیاری از اختلافات و کشمکش‌هایی که میان دو مسلمان، زن و شوهر، دوستان و شرکای تجاری و کاری به وجود می‌آید، نتیجهٔ وسوسه‌ها و گمان‌های بی‌اساسی است که شیطان در دل‌های انسان‌ها می‌اندازد. مردم از وسوسه‌های شیطان پیروی می‌کنند و آن‌ها را می‌پذیرند و در نتیجه دشمنی، جدایی، اختلاف و کشمکش ها میان‌شان به وجود می‌آید.

رسـول الله ﷺبا اشـاره به این حقیقت فرموده‌اند:«إِنَّ الشَّـيْطَانَ قَدْ أَيِسَ أَنْ يَعْبُدَهُ الْمُصَـلُّونَ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَلَكِنْ فِي التَّحْرِيشِ بَيْنَهُمْ ».(۲)

ترجمه :شیطان از این‌که نمازگزاران در شبه‌جزیره عربستان او را عبادت کنند، ناامید شده است؛ اما از ایجاد فتنه، دشمنی و اختلاف در میان آنان ناامید نشده و همچنان به این کار امیدوار است.امام طیبی رحمه الله می‌فرماید:أي إيقاع الفتنة والعداوة والخصومة والقتل. (۳)

ترجمه :منظور از «تحریش»، ایجاد فتنه، دشمنی، خصومت و جنگ در میان مردم است.

---

۱ - الحجرات: (۱۰)

۲ - صحيح مسلم (۸ /۱۳۸)

۳ - شرح المشكاة للطيبي الكاشف عن حقائق السنن (٦ /۲۰۲۱)

همچنین حضرت جابر بن عبدالله رضي الله عنه روایت می‌کند که رسول الله ﷺفرمودند:«إِنَّ إِبْلِيسَ يَضَعُ عَرْشَهُ عَلَى الْمَاءِ، ثُمَّ يَبْعَثُ سَرَايَاهُ، فَأَدْنَاهُمْ مِنْهُ مَنْزِلَةً أَعْظَمُهُمْ فِتْنَةً، يَجِيءُ أَحَدُهُمْ فَيَقُولُ: فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا، فَيَقُولُ: مَا صَنَعْتَ شَيْئًا، ثُمَّ يَجِيءُ أَحَدُهُمْ فَيَقُولُ: مَا تَرَكْتُهُ حَتَّى فَرَّقْتُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ امْرَأَتِهِ، فَيُدْنِيهِ مِنْهُ وَيَقُولُ: نِعْمَ أَنْتَ».(٤)

ترجمه :ابلیس تخت خود را بر آب قرار می‌دهد، سپس سپاهیانش را (برای ایجاد فتنه در میان مردم) می‌فرستد. در میان آنان، کسی از همه به ابلیس نزدیک‌تر و دارای مقام بالاتری است که بزرگ‌ترین فتنه را به وجود آورده باشد.

یکی از شیطان‌ها نزد ابلیس می‌آید و می‌گوید: من چنین و چنان کردم. ابلیس به او می‌گوید: تو کار قابل توجهی انجام نداده‌ای.

سپس شیطان دیگری می‌آید و به ابلیس می‌گوید: من آن شخص را رها نکردم تا این‌که میان او و همسرش جدایی (طلاق) را انداختم. در این هنگام، ابلیس او را به خود نزدیک می‌سازد و می‌گوید: آفرین بر تو! تو چه کار خوبی انجام داده‌ای!

قاضی عیاض رحمه الله درتفسیرعبارت «نِعْمَ أَنْتَ»می‌فرماید:«جئت بالطامة والأمر العظيم.نعم أنت الذی أغنيت وفعلت رغبتی، أو أنت الحظیّ عندی) (٥)

ترجمه توکاربسیار بزرگ وخطرناکی انجام داده‌ای؛خواستهٔ مرا برآورده ساختی وتوهمان کسی هستی که نزد من ازمقام ومنزلت والایی برخوردار است.

حل‌وفصل اختلافات و بدی‌ها از طریق صلح و آشتی میان مردم، وظیفه و مسئولیت همهٔ ماست:

اسلام دین محبت، صلح، برادری و وحدت است و به پایان دادن اختلافات، دشمنی‌ها، منازعات و بدی‌ها در میان مسلمانان اهمیت ویژه‌ای قائل است.

گاهی در میان مسلمانان به دلیل مسائل دنیوی، مانند زمین، میراث، مال و دارایی، تجارت، مسائل خانوادگی، همسایگی و سایر امور زندگی، اختلافات و منازعات به وجود می‌آید؛ اگر این اختلافات و منازعات به‌موقع و از طریق عقل، حکمت، بردباری و صلح و آشتی حل‌وفصل نشوند، به‌تدریج زمینه‌ساز دشمنی می‌گردند، پیوندهای خویشاوندی را قطع می‌کنند، میان خانواده‌ها جدایی به وجود می‌آورند، روابط همسایگان را خراب می‌کنند و حتی ممکن است سبب خون‌ریزی و فتنه‌های بزرگ شوند.

به همین دلیل، اسلام به مسلمانان رهنمود می‌دهد که برای حل‌وفصل اختلافات میان مردم، ایجاد وحدت و همدلی در دل‌ها و استحکام دوبارهٔ روابط، تلاش و کوشش نمایند.

حل‌وفصل اختلافات میان مردم از طریق صلح و آشتی، تنها یک کار نیک اجتماعی نیست، بلکه عبادتی بزرگ، وسیله‌ای برای کسب رضایت الله تعالی و از رهنمودهای مهم رسول الله ﷺاست.

ما مسلمانان باید تلاش کنیم تا اختلافات و دشمنی‌های میان مردم را از طریق صلح و آشتی حل‌وفصل نماییم .حل‌وفصل اختلافات میان مردم تنها مسئولیت قاضی، عالم دین، بزرگان قومی ومحاسن سفیدان نیست؛ بلکه این مسئولیت مشترک شرعی و اخلاقی همهٔ ماست.

---

٤ - صحیح مسلم (٨ /١٣٨)

٥ - إكمال المعلم بفوائد مسلم (٨ /٣٤٩)

هر مسلمان باید از راه صلح و مصالحه برای حل‌وفصل اختلافات و دشمنی‌های میان مردم تلاش نماید، به‌جای دامن زدن به اختلافات، برای پایان دادن به آن‌ها از طریق صلح و آشتی اقدام کند، آتش دشمنی را میان مردم خاموش سازد، روابط برادری را در میان مسلمانان دوباره برقرار نماید و دل‌های آنان را به یکدیگر نزدیک سازد. اگردو مسلمان به دلیل یک سخن کوچک، زمین، میراث، پول، مشکلات خانوادگی یا اختلافات شخصی،روابط خود را با یکدیگر قطع کنند و میان‌شان نزاع و درگیری به وجود آید، مسئولیت دینی واخلاقی سایرمسلمانان است که برای برقراری صلح و آشتی میان آنان تلاش نمایند و کوشش کنندکه اختلاف و منازعهٔ آنان به محاکم کشانده نشود؛زیرا فیصله‌های قضایی گاهی سبب افزایش بیشتر دشمنی، کینه، بغض و اختلافات می‌گردد.به همین دلیل، حضرت عمر رضي الله عنه به قاضیان می‌فرمود که تلاش کنند طرف‌های دعوا را به صلح و آشتی تشویق نمایند.در روایتی آمده است:عَنْ مُحَارِبٍ قَالَ قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ :رُدُّوا الْخُصُومَ حَتَّى يَصْطَلِحُوا فَإِنَّ فَصْلَ الْقَضَاءِ يُحْدِثُ بَيْنَ الْقَوْمِ الضَّغَائِنَ). (٦)

ترجمه ازمحارب رحمه الله روایت است که می‌گوید حضرت عمر رضي الله عنه فرمود :طرف‌های دعوا و منازعه را برگردانید تا در میان خود صلح و آشتی کنند؛ زیرا فیصله‌های قضایی در میان مردم کینه و دشمنی را به وجود می‌آورد.

گاهی اختلاف میان دو نفر یا دو خانواده آن‌قدر طولانی می‌شود که هیچ‌یک از طرفین حاضر به بخشش و گذشت نمی باشند. همچنان، گاهی میان دو نفر یا دو خانواده اختلاف و نزاعی به وجود می‌آید و پس از گذشت مدتی، هر دو طرف از کارهای خود پشیمان می‌شوند و می‌خواهند میان‌شان صلح و آشتی برقرار گردد؛ اما کسی وجود ندارد که برای برقراری صلح و آشتی میان آنان اقدام نماید.

الله جل جلاله به ما امر می‌فرماید که برای حل‌وفصل اختلافات و دشمنی‌ها میان مردم را، از طریق صلح و آشتی تلاش و کوشش نماییم .الله جل جلاله می‌فرماید:(وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا). (٧)

ترجمه :اگر دو گروه از مؤمنان با یکدیگر به جنگ پرداختند،بین آن دو گروه آشتی و صلح برقرار سازید.

همچنان، الله تعالی در آیهٔ دهم همین سوره به ما چنین امر می‌فرماید:إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ). (٨)

ترجمه :جز این نیست که مؤمنان با یکدیگر برادرند؛ پس در میان برادرانتان صلح و آشتی برقرار کنید و از الله بترسید، تا مورد رحمت قرار گیرید.

در آیهٔ مبارکه فوق، خطاب متوجه همهٔ ما و شماست و حل‌وفصل اختلافات میان مردم از طریق صلح و آشتی، مسئولیت و وظیفهٔ همهٔ ما می‌باشد.

چنان‌که امام قشیری رحمه الله می‌فرماید:إيقاعُ الصلح بين المتخاصمين مِنْ أَوْكَد عزائم الدِّين .وإذا كان ذلك واجباً فإنه يدل على عِظَمِ وِزْرِ الواشي والنَّمام). (٩)

ترجمه :برقراری صلح و آشتی میان دو طرف متخاصم، از مهم‌ترین و مؤکدترین عزیمت های دین است .و هنگامی که صلح و آشتی واجب باشد، این امر بر بزرگی گناه شخص سخن‌چین و فتنه‌انگیز دلالت می‌کند.

---

٦ - مصنف عبد الرزاق (٨/ ٣٠٣)، مصنف ابن أبي شيبة (٤/ ٥٣٤) ، السنن الكبرى للبيهقي. ط المعارف بالهند (٦/ ٦٦)

٧ -الحجرات: (٩)

٨ -الحجرات: (١٠)

٩ - تفسير القشيري (٧/ ٢٩٢، بترقيم الشاملة آليا)

امام ابوالليث سمرقندی در ذیل این آیت می‌نویسد :إذا اقتتل فريقان من المسلمين وجب على المؤمنين الإصلاح بين الفريقين). ([10])

ترجمه :هرگاه دو گروه از مسلمانان با یکدیگر به جنگ و درگیری بپردازند، بر سایر مسلمانان واجب است که میان آن دو گروه اصلاح و صلح برقرار سازند.درسوره انفال نیز الله جل جلاله به ما و شما چنین امر می‌فرماید:فَاتَّقُواْ اللّهَ وَأَصْلِحُواْ ذَاتَ بِيْنِكُمْ). ([11])ترجمه :پس از الله بترسید و روابط میان خود را اصلاح نمایید.

در این آیه مبارکه، الله تعالی به ما امر می‌فرماید که روابط میان خود را اصلاح کنیم .این اصلاح تنها از طریق سخن گفتن تحقق نمی‌یابد، بلکه حل‌وفصل اختلافات میان مردم، پیوند دادن دل‌های ناراضی، ادای حقوق و از میان برداشتن دشمنی‌ها نیز همهٔ این موارد را شامل می‌شود.

بهترین مجلس، مجلسی است که در آن از طریق صلح و آشتی، اختلافات و منازعات میان مردم حل‌وفصل گردد .الله جل جلاله می‌فرماید:لا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاحٍ بَيْنَ النَّاسِ). ([12])

ترجمه: دربسیاری ازسخنان ومشوره های سری آنان خیر وفایده ای نیست،بجزسخن کسی که به صدقه، یاکارنیک یا صلح در بین مردمان حکم کند.هر مجلس خصوصی و گفت‌وگوی پنهانی میان دو نفر کار پسندیده‌ای نیست؛ اما اگر چنین مجلسی به‌منظور برقراری صلح و آشتی میان دو نفر برگزار شود، از جمله مجالس نیک و پسندیده است که اجر وپاداش آن برابر است به اجر وپاداش صدقه دادن.

کسی که میان دو برادر صلح و آشتی برقرار می‌سازد، اختلافات و کشمکش‌های میان دو خانواده را پایان می‌دهد، دشمنی‌ها و اختلافات میان دو قوم را به محبت و دوستی تبدیل می کند و فضای محبت و صمیمیت را در میان مردم به وجود می‌آورد، در حقیقت عبادت بزرگی انجام داده است.

در شریعت اسلامی، حل اختلافات و دشمنی‌ها میان مردم از طریق صلح و آشتی، چنان کار مهمی است که حتی الله تعالی می‌فرماید: اگر شما از شخصی که وصیت می کند بیم داشته باشید که در وصیت خود از حق و عدالت منحرف میشود، می‌توانید پیش از پیش صلح کند.

الله جل جلاله می‌فرماید:(فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفاً أَوْ إِثْماً فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ)]). ([13])

ترجمه :پس کسیکه بخاطر ترس از خطا یا ظلم وصیت کننده وصیت را تبدیل واصلاح کند تا صلح را در میان آنها برقرار کند پس بروی گناهی نیست بی گمان الله آمرزنده ومهربان است.

اگر میان زن و شوهر اختلاف ونارضایتی به وجود آید، بهتر است به‌جای این‌که موضوع را به محاکم بکشانند، از راه صلح و آشتی آن را حل‌وفصل کنند؛ زیرا در صلح و آشتی خیر و مصلحت هر دو طرف نهفته است و الله تعالی صلح را مایهٔ خیر دانسته است.

الله تعالی در این باره می‌فرماید:(وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزاً أَوْ إِعْرَاضاً فَلا جُنَاحَ عَلَيهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحاً وَالصُّلْحُ خَيْرٌ) ([14])

ترجمه :و اگر زنی از بی میلی یا نفرت شوهر خود بیم داشت پس برآن دو گناهی نیست که درمیان خویش صلح آورند به نوعی از انواع صلح وصلح وآشتی در هر کاری بهتر است.

---

[10] - بحر العلوم ـ موافق للمطبوع (۳/ ۳۱۰)

[11]- الانفال: (۱)

[12] -النساء:(۱۱٤)

[13]-البقرة: (۱۸۲)

[14] النساء:(۱۲۸)

امام قرطبی رحمه الله در تفسیر این آیه می‌نویسد: (أن الصلح الحقيقي الذي تسكن إليه النفوس ويزول به الخلاف خير على الاطلاق. (خير) أي خير من الفرقة، فإن التمادي على الخلاف والشحناء والمباغضة هي قواعد الشر) (١٥)

ترجمه :صلح حقیقی، صلحی است که دل‌ها با آن آرامش می‌یابند و اختلافات به‌وسیلهٔ آن از میان می‌روند؛ چنین صلحی به‌طور مطلق کاری نیک و پسندیده است. منظور از «خیر» این است که صلح از جدایی بهتر است؛ زیرا ادامه دادن اختلاف، دشمنی و کینه‌توزی، از پایه‌ها و زمینه‌های شر و بدی است.

همچنین الله تعالی در آیهٔ مبارکه دیگری می‌فرماید که هرگاه میان زن و شوهر اختلاف و ناسازگاری به وجود آید، نمایندگانی خیرخواه و دلسوز از خانوادهٔ هر دو طرف تعیین کنید تا از راه صلح و آشتی، اختلاف میان آنان را حل‌وفصل نمایند.

الله جل جلاله می‌فرماید: (وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَافَابْعَثُوا حَكَماً مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَماً مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلاحاً يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا) (١٦)

ترجمه: اگر شما اولیای امور از اختلاف میان زن وشوهر ترسیدید پس صلاح کاری (داور) از خانوده شوهر وصلاح کاری (داور) از خانواده زن بفرستید، اگر صلاح کاران اصلاح را بخواهند الله میان آن دو (زن وشوهر) موافقت والفت پیدا میکند؛ بی گمان الله دانای با خبر است.در حدیث شریف آمده است که برقراری صلح و آشتی و حل اختلافات میان مردم، از روزه، نماز و صدقه (نفلی) برتر است.در حدیث شریف آمده است:عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلَ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيَامِ وَالصَّلاَةِ وَالصَّدَقَةِ ». قَالُوا بَلَى. قَالَ « إِصْلاَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ) (١٧)

ترجمه :از حضرت ابودرداء رضي الله عنه روایت است که رسول الله ﷺفرمودند: آیا شما را از عملی آگاه نسازم که از نظر درجه و فضیلت، از روزه، نماز و صدقه نفلی برتر است؟ صحابه کرام رضي الله عنهم گفتند: بلی، ای رسول الله! ما را آگاه سازید. رسول الله ﷺفرمودند: اصلاح روابط و برقراری صلح و آشتی میان مردم.

یعنی مسلمان نباید تنها به عبادت و اصلاح نفس خود بیندیشد، بلکه باید برای اصلاح روابط و برقراری صلح و آشتی میان سایر مسلمانان نیز تلاش و کوشش کند.

رسول الله ﷺهمچنین فرموده‌اند:در مورد جرایمی که از شما سر می‌زند، تلاش کنید تا در میان خود عفو وگذشت کنید.عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ « تَعَافَوُا الْحُدُودَ فِيمَا بَيْنَكُمْ) (١٨)

ترجمه :از حضرت عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه روایت است که رسول الله ﷺفرمودند: از یکدیگر عفو وگذشت کنید (مانند دزدی و تهمت زدن به دیگران).

مقصود این حدیث این است که حدودی که به حقوق مردم ارتباط دارند و در آن‌ها حد شرعی جاری می‌شود، مانند دزدی و تهمت زدن به دیگران (قذف)، از طریق صلح و آشتی، یکدیگر را مورد عفو و گذشت قرار دهید.

حل‌وفصل اختلافات و دشمنی‌ها میان مردم از طریق صلح و آشتی، چنان کار مهم و ضروری است که دین مقدس اسلام حتی در راستای برقراری صلح، گفتن سخن دروغ (توریه وتعریض) را هم جایز قرار داده است.

به دلیل اهمیت صلح و اصلاح روابط میان مردم، رسول الله ﷺبرخی سخنان را که در شرایط عادی دروغ شمرده می‌شوند، به‌منظور ایجاد اصلاح و آشتی میان مردم، جایز دانسته‌اند.

نمونهٔ این موضوع آن است که شخصی میان دو فرد درگیر میانجی‌گری می‌کند،از طرف یکی از آن‌ها سخنان نیک و خیرخواهانه‌ای به طرف دیگر برساند تا دل‌های‌شان نرم شود و کدورت‌ها از میان برود؛ هرچند آن شخص در حقیقت چنین سخنانی را نگفته باشد.

---

١٥ - تفسير القرطبي (٥/ ٤٠٦)

١٦-النساء: (٣٥)

١٧- سنن أبي داود-ن (٤/ ٤٣٢)

١٨ - سنن أبي داود-ن (٤/ ٢٣٢)، سنن النسائي (٨/ ٧٠)، سنن الدارقطني (٣/ ١١٣)

درحدیث شریف آمده است که رسول الله ﷺفرموده‌اند:«لَيْسَ الْكَذَّابُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ، فَيَنْمِي خَيْرًا أَوْ يَقُولُ خَيْرًا) [۱۹]
ترجمه :کسی که برای برقراری صلح و آشتی میان مردم تلاش می‌کند و سخن نیک و خیرخواهانه‌ای را از یک طرف به طرف دیگر می‌رساند یا سخن خوبی می‌گوید، دروغ‌گو محسوب نمی‌شود؛ (زیرا هدف او اصلاح و آشتی میان مردم است).

امام غزالی رحمه الله می‌نویسد:وهذايدل على وجوب الإصلاح بين الناس، لأن ترك الكذب واجب ولايسقط الواجب؛ إلا بواجب آكد منه). (۲۰)
ترجمه :این حدیث بر وجوب اصلاح و برقراری صلح میان مردم دلالت می‌کند؛ زیرا ترک دروغ واجب است و هیچ واجبی ساقط نمی‌شود، مگر به‌وسیلهٔ واجبی که از آن مؤکدتر و مهم‌تر باشد.
امام ابن العربی رحمه الله می‌فرماید:الكذب في هذا وأمثاله جائز بالنص رفقا بالمسلمين لحاجتهم إليه) (۲۱)
ترجمه :گفتن چنین دروغ‌هایی و موارد مشابه آن، به دلیل نص شرعی و به‌خاطر رعایت مصلحت و آسان‌گیری بر مسلمانان، جایز است؛ زیرا آنان به چنین چیزی نیاز دارند. همچنین از حضرت اسماء بنت یزید رضي الله عنها روایت شده است که رسول الله ﷺفرمودند:(لَايَحِلُّ الْكَذِبُ إِلَّافِي ثَلَاثٍ:يُحَدِّثُ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ لِيُرْضِيَهَا،وَالْكَذِبُ فِي الْحَرْبِ،وَالْكَذِبُ لِيُصْلِحَ بَيْنَ النَّاسِ) (۲۲)
ترجمه :دروغ گفتن تنها در سه مورد جایز است:
۱. سخنانی که مرد برای خوشحال ساختن همسرش و حفظ محبت و صمیمیت خانوادگی به او می‌گوید.
۲. دروغ گفتن در جنگ، به‌منظور اتخاذ تدبیر و راهکار جنگی در برابر دشمن.
۳. دروغ گفتن به‌منظور برقراری صلح و آشتی و اصلاح روابط میان مردم.منظور از دروغ گفتن میان زن و شوهر، ابراز محبت و علاقه، گفتن سخنان دل‌نشین برای خوشحال ساختن یکدیگر و دادن وعده‌هایی است که سبب ضایع شدن حقوق واجب نمی‌شود.
اما دروغ‌هایی که به‌منظور خوردن حق دیگران، فرار از مسئولیت‌های واجب، فریب دادن دیگران یا انجام کار حرام گفته شوند، حرام هستند.

امام نووی رحمه الله می‌فرماید:وَأَمَّا كَذِبه لِزَوْجَتِهِ وَكَذِبهَا لَهُ فَالْمُرَاد بِهِ فِي إِظْهَار الْوُدّ وَالْوَعْد بِمَا لَا يَلْزَم وَنَحْو ذَلِكَ ، فَأَمَّا الْمُخَادَعَة فِي مَنْع مَا عَلَيْهِ أَوْ عَلَيْهَا، أَوْ أَخْذ مَا لَيْسَ لَهُ أَوْ لَهَا فَهُوَ حَرَام بِإِجْمَاعِ الْمُسْلِمِينَ) (۲۳)
ترجمه :اما منظور از دروغ گفتن مرد به همسرش و دروغ گفتن زن به شوهرش، ابراز محبت و علاقه، دادن وعده‌هایی که الزام‌آور نیستند و مانند این موارد است؛اما فریب دادن یکدیگر به‌منظور نپرداختن حقوقی که بر عهدهٔ یکی از آن‌هاست، یا به‌دست آوردن چیزی که حق او نیست، به اتفاق همهٔ مسلمانان حرام می‌باشد.
به وسیله صلح وآشتی درمیان مردم افراد وجامعه اصلاح میشود.ازطریق صلح و اصلاح میان مردم، افراد و جامعه اصلاح می‌شوند، فضای محبت و صمیمیت به وجود می‌آید، روابط خویشاوندیِ قطع‌شده دوباره برقرار می‌گردد و پیوند برادری و وحدت میان مسلمانان استحکام می‌یابد.پس خوشبخت و سعادتمند کسی است که الله تعالی به‌وسیلهٔ او دروازه‌های خیر را به روی مردم بگشاید و او را وسیلهٔ اصلاح و برقراری صلح و آشتی میان مردم قرار دهد.

---

[۱۹] - صحيح البخاري ت (۷/ ۲۹)، صحيح مسلم (۸/ ۲۸)
[۲۰] - إحياء علوم الدين (۲/ ۱۹۹)
[۲۱] - فيض القدير, للمناوي(٥ /٢٩٦)
[۲۲] - سنن الترمذي (٤/ ٣٣١)
[۲۳] - شرح النووي على مسلم (٨ /٤٢٦)

همچنین هر روز هنگامی که انسان صبح می‌کند، بر هر یک از مفاصل و اعضای بدن او صدقه‌ای لازم می‌شود .هنگامی که او اختلافات میان مردم را از طریق صلح و آشتی حل‌وفصل می‌کند، در حقیقت صدقه‌ای را ادا کرده است که بر عهده‌اش لازم شده بود.در حدیث شریف آمده است:عن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال :قال رسول الله ﷺ»:كُلُّ سَلاَمَي مِنَ النَّاسِ عَلَيهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يوْمٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ ، يعْدِلُ بَينَ الاِثْنَينِ صَدَقَةٌ ، وَيعِينُ الرَّجُلَ على دَابَّتِهِ فَيحْمِلُ عَلَيهَا أَوْ يرْفَعُ عَلَيهَا مَتَاعَهُ صَدَقَةٌ ، وَالْكَلِمَةُ الطَّيبَةُ صَدَقَةٌ ، وَكُلُّ خَطْوَةٍ يخْطُوهَا إِلَى الصَّلاَةِ صَدَقَةٌ ، وَيمِيطُ الأَذَي عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ) (٢٤)

ترجمه :از حضرت ابوهریره رضي الله عنه روایت است که رسول الله ﷺفرمودند :بر هر یک از مفاصل بدن انسان، هر روزی که آفتاب در آن طلوع می‌کند، صدقه‌ای لازم است .برقراری صلح و آشتی میان دو نفر صدقه است؛ کمک کردن به شخصی در سوار شدن بر مرکبش، به این صورت که او را بر مرکب سوار کند یا وسایل و بارش را بر آن بگذارد، صدقه است؛ سخن نیک گفتن صدقه است؛ هر قدمی که انسان برای رفتن به‌سوی نماز برمی‌دارد، صدقه است؛ و دور کردن چیز آزاردهنده از راه نیز صدقه است.

منظور از عبارت »یعدل بین الاثنین) «میان دو نفر صلح و عدالت برقرار کردن(، تمام شکل‌ها و انواع صلح و آشتی را در بر می‌گیرد؛ مانند:برقراری صلح میان خویشاوندان؛برقراری صلح میان قبایل و اقوام؛برقراری صلح میان همسایگان؛برقراری صلح میان زن و شوهر؛برقراری صلح میان کارگران، اجیران و کارفرمایان؛برقراری صلح میان پدر و مادر و فرزندان؛برقراری صلح میان قاتل و ورثهٔ مقتول؛و سایر موارد مشابه.

حل اختلافات و برقراری صلح و آشتی میان مردم، از طریق صلح و اصلاح، ازجمله کارهایی است که رسول الله ﷺخود نیز انجام می‌دادند.درحدیث شریف آمده است:عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَهْلَ قُبَاءٍ اقْتَتَلُوا حَتَّى تَرَامَوْا بِالْحِجَارَةِ فَأُخْبِرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ فَقَالَ:« اذْهَبُوا بِنَا نُصْلِحُ بَيْنَهُمْ) (٢٥)

ترجمه :ازحضرت سهل بن سعد رضي الله عنه روایت است که می‌فرماید: روزی مردم قبا با یکدیگر به جنگ و درگیری پرداختند، تا آن‌جا که یکدیگر را با سنگ مورد حمله قرار دادند.

رسول الله ﷺاز این رویداد آگاه شدند؛ پس به صحابه کرام فرمودند: بیایید، برویم تا میان آنان صلح و آشتی برقرار کنیم.رسول الله ﷺبا وجود مقام بلند، مسئولیت‌های فراوان دینی و اجتماعی و جایگاه والایی که داشتند، شخصاً برای برقراری صلح میان مردم قبا اقدام کردند. این رفتار رسول الله ﷺنشان‌دهندهٔ اهمیت بسیار زیاد حل اختلافات میان مردم از طریق صلح و آشتی است.

بنابراین، ما نیز باید از این سنت مبارک رسول الله ﷺپیروی کنیم و برای حل اختلافات و کشمکش‌های میان مردم از راه صلح و آشتی تلاش نماییم.حل‌وفصل اختلافات میان مردم از طریق صلح و آشتی، عملی است که حتی از صدقه دادن نیز برتر شمرده شده است.

در حدیث شریف دیگری آمده است:عَن أبي أَيُّوب قَالَ قَالَ لي رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم يَا أَبَا أَيُّوب أَلا أدلك على صَدَقَة يُحِبهَا الله وَرَسُوله؟ تصلح بَين النَّاس إِذا تباغضوا وتفاسدوا) (٢٦).

ترجمه :از حضرت ابوهریره رضي الله عنه روایت است که می‌فرماید: رسول الله ﷺبه من فرمودند: ای اباایوب! آیا تو را به صدقه‌ای راهنمایی نکنم که الله تعالی و رسولش آن را دوست دارند؟ آن صدقه این است که هرگاه مردم با یکدیگر کینه و دشمنی پیدا کردند و روابطشان تیره و فاسد شد، میان آنان صلح و آشتی برقرار کنی.

---

[٢٤] - متفق عليه

[٢٥] - صحيح البخاري ت (٧/ ٣١)

[٢٦]- الترغيب والترهيب للمنذري (٣/ ٣٢١)، واخرجه الطيالسي بلفظ:(ألا أدلك على صدقة يرضي الله ورسوله موضعها قال بلى...).مسندالطيالسي (ص: ٨١) (دار المعرفة)

فواید و برکات صلح و آشتی در پرتو قرآن کریم و سنت نبوی:

صلح و آشتی یکی از ارزش‌های مهم اجتماعی در اسلام است. اسلام دین برادری، محبت، وحدت و همبستگی میان مسلمانان است و دشمنی، کینه، بغض، حسادت و اختلاف را نمی‌پسندد. الله تعالی از مسلمانان می‌خواهد که به‌جای اختلاف و کشمکش، راه صلح، برادری و محبت را برگزینند. صلح و آشتی تنها به معنای پایان دادن به یک اختلاف میان دو نفر نیست، بلکه وسیله‌ای مهم برای نزدیک ساختن دل‌ها، استحکام روابط، از میان بردن دشمنی‌ها و اصلاح جامعه به شمار می‌رود.

بیایید برخی از مهم‌ترین فواید و برکات صلح و آشتی را در پرتو قرآن کریم و احادیث نبوی بیان کنیم.

اول: صلح و آشتی سبب جلب رحمت و رضایت الله تعالی می‌شود: الله تعالی می‌فرماید: (وَالصُّلْحُ خَيْرٌ) (۲۷).

ترجمه: و صلح و آشتی بهتر است.

این عبارت، جمله‌ای کوتاه اما بسیار جامع از قرآن کریم است. الله تعالی در این آیهٔ مبارکه می‌فرماید که صلح و آشتی بهتر است؛ زیرا صلح از بروز اختلافات و کشمکش‌ها جلوگیری می‌کند، محبت را در میان مردم به وجود می‌آورد و سبب اصلاح جامعه می‌شود. همچنین الله تعالی می‌فرماید: (فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ) (۲۸).

ترجمه: پس از الله بترسید ودر میان خویش صلح وصفا بیاورید.

در این آیهٔ مبارکه، الله تعالی به مسلمانان دستور می‌دهد که برای اصلاح روابط و برقراری صلح و آشتی در میان خود تلاش کنند. بنابراین، کسی که میان مردم صلح و آشتی برقرار می‌سازد، در حقیقت برای عملی ساختن فرمان الله تعالی تلاش می‌کند.

دوم: صلح و آشتی سبب استحکام برادری میان مسلمانان می‌شود: الله تعالی می‌فرماید: (إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) (۲۹)

ترجمه: جز این نیست که مؤمنان با یکدیگر برادرند؛ پس در میان برادرانتان صلح و آشتی برقرار کنید و از الله بترسید، تا مورد رحمت قرار گیرید. در این آیهٔ مبارکه، الله تعالی برادری و اخوت میان مؤمنان را بیان کرده و سپس برای حفظ این برادری، به برقراری صلح و آشتی دستور داده است.

هنگامی که دو مسلمان با یکدیگر درگیر اختلاف و کشمکش می‌شوند، پیوند برادری میان‌شان ضعیف می‌گردد، دل‌های‌شان نسبت به یکدیگر تیره و تار می‌شود و به‌جای محبت، دشمنی و کینه به وجود می‌آید.

اما هنگامی که میان آنان صلح و آشتی برقرار شود، دل‌های‌شان به یکدیگر نزدیک می‌شود، محبت دوباره زنده می‌گردد و پیوند برادری میان مسلمانان استحکام می‌یابد. از همین‌رو، هر مسلمان باید به‌جای دامن زدن به اختلافات، برای برقراری صلح، آشتی و تقویت برادری میان مسلمانان تلاش کند.

سوم: صلح، از کینه و دشمنی میان مسلمانان جلوگیری می‌کند: رسول الله ﷺ فرموده‌اند: لَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا) (۳۰)

ترجمه: با یکدیگر حسادت نکنید، نسبت به یکدیگر بغض و دشمنی نورزید، از یکدیگر روی‌گردان نشوید، بلکه بندگان خدا و برادران یکدیگر باشید.

---

۲۷ - النساء: (۱۲۸)

۲۸ - الأنفال: (۱)

۲۹ - الحجرات: (۱۰)

۳۰ - متفق علیه

این حدیث به ما می‌آموزاند که مسلمانان باید در برابر یکدیگر، رفتار محبت‌آمیز، برادرانه و خیرخواهانه داشته باشند.

صلح وسیله‌ای است که کینه، بغض و دشمنی را از دل‌های مردم از بین می‌برد.
بسیاری اوقات، یک سخن کوچک سبب دشمنی طولانی‌مدت میان دو خانواده، دو قوم و حتی دو قریه می‌شود؛ اما اگر افراد خیرخواه مداخله کنند و میان آنان صلح برقرار سازند، از بروز مشکلات و مصیبت‌های بزرگ جلوگیری می‌شود.

چهارم: صلح، سبب آرامش و آسودگی دل‌ها می‌شود:

دشمنی و نزاع، انسان را از آرامش روحی محروم می‌سازد. کسی که با برادر، همسایه، خویشاوند یا مسلمان دیگری درگیر اختلاف و نزاع باشد، بیشتر اوقات فکر و ذهنش مشغول همان اختلاف است. گاهی خشمگین می‌شود، گاهی به فکر انتقام می‌افتد و گاهی نسبت به طرف مقابل بدگمان می‌گردد؛ اما صلح سبب کاهش همه این مشکلات می‌شود.

هنگامی که میان دو نفر صلح برقرار شود، دل‌های‌شان آرام می‌گیرد، نگرانی‌های‌شان کاهش می‌یابد و شیرینی زندگی را دوباره احساس می‌کنند.رسول الله ﷺفرموده‌اند:لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ(۳۱)

ترجمه :برای هیچ مسلمانی روا نیست که بیش از سه شب با برادر مسلمان خود قطع رابطه کند.

این حدیث اهمیت حفظ روابط میان مسلمانان و پایان دادن هرچه زودتر به اختلافات را بیان می‌کند.

پنجم: صلح، وسیله‌ای برای به‌دست‌آوردن رحمت و مغفرت الهی است:

الله تعالی می‌فرماید:(إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) (۳۲)

ترجمه :جز این نیست که مؤمنان با یکدیگر برادرند؛ پس در میان برادرانتان صلح و آشتی برقرار کنید و از الله بترسید، تا مورد رحمت قرار گیرید.

درجامعه‌ای که مردم آن برای اصلاح روابط میان یکدیگر تلاش می‌کنند، امید به نزول رحمت و برکت الله تعالی بیشتر است.

ششم: صلح، سبب حفظ روابط خانوادگی و خویشاوندی می‌شود:

در جامعه ما، بسیاری از اختلافات میان خانواده‌ها، برادران، پسران کاکا، کاکاها، ماماها و دیگر خویشاوندان به وجود می‌آید. گاهی به دلیل میراث، زمین، پول، ازدواج، همسایه‌گی و دیگر مسائل دنیوی، خویشاوندان سال‌ها با یکدیگر صحبت نمی‌کنند. این بدبختی بسیار بزرگی است که انسان به خاطر چند منفعت محدود دنیوی، خویشاوندان، برادران و اعضای خانواده خود را از دست بدهد.رسول الله ﷺفرموده‌اند:«مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ»(۳۳)

ترجمه: هر کسی که به الله و روز آخرت ایمان دارد، باید با خویشاوندان خود صله‌رحم به‌جا آورد و روابط خویشاوندی خود را حفظ کند.

بنابراین، صلح برای حفظ روابط خویشاوندی، اتحاد خانواده‌ها و تربیت سالم نسل‌های آینده نیز اهمیت بسیار زیادی دارد.

---

۳۱ - الحجرات:(۱۰)

۳۲-الحجرات:(۱۰)

۳۳ - صحيح البخاري ت (۱۵/ ۳۷٤)

هفتم: صلح، از جنگ‌ها، خون‌ریزی‌ها و خسارات مالی جلوگیری می‌کند:

بسیاری از جنگ‌های بزرگ و درگیری‌های خونین، از اختلافات کوچک آغاز می‌شوند.

اگر در مراحل نخست اختلاف، افراد خیرخواه مداخله کنند، سخنان هر دو طرف را بشنوند و بر اساس عدالت میان آنان صلح برقرار سازند، می‌توان از مصیبت‌های بسیار بزرگ جلوگیری کرد. الله تعالی می‌فرماید:وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا) (۳۴)

ترجمه : اگر دو گروه از مؤمنان با یکدیگر به جنگ پرداختند،بین آن دو گروه آشتی و صلح برقرار سازید.

در این آیت، الله تعالی حتی در میان مسلمانانی که جنگ را آغاز کرده‌اند نیز به اصلاح و برقراری صلح فرمان داده است. بنابراین، بزرگان جامعه، علما، بزرگان قومی و افراد خیرخواه باید برای پایان دادن به اختلافات، تلاش‌های جدی و پیگیرانه انجام دهند.

صلح، جان انسان‌ها را نجات می‌دهد، از اموال محافظت می‌کند، از بی‌سرپرست ماندن یتیمان و بیوه‌زنان جلوگیری می‌نماید و سبب برقراری امنیت در جامعه می‌شود.

هشتم: صلح، سبب گسترش خیر و نیکی می‌شود:

الله تعالی می‌فرماید:لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا) (۳۵)

ترجمه :در بسیاری از سخنان ومشوره های سری آنان خیر وفایده ای نیست ،بجز سخن کسی که به صدقه، یاکار نیک یا صلح در بین مردمان حکم کند.؛ و هر کس برای کسب رضای الله چنین (اعمال نیک) کند پس به زودی اورا ثواب بس بزرگ خواهیم داد.

این آیت، دلیل بسیار بزرگی بر فضیلت صلح و اصلاح میان مردم است. الله تعالی در این آیت، اصلاح میان مردم را از جمله کارهای نیکی شمرده است که برای رضایت او انجام می‌شوند و انجام‌دهنده آن مستحق پاداش بزرگ می‌گردد.

بنابراین، کسی که برای برقراری صلح میان مردم تلاش می‌کند، باید نیت خود را خالص سازد، رضایت الله تعالی را بجوید و حقوق هر دو طرف را در نظر داشته باشد.

اللَّهُمَّ أَصْلِحْ ذَاتَ بَيْنِنَا، وَأَلِّفْ بَيْنَ قُلُوبِنَا، وَاهْدِنَا سُبُلَ السَّلَامِ، وَجَنِّبْنَا الْفِتَنَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ.

و صلی الله علی نبینا و شفیعنا محمد صلی الله علیه وسلم

---

[۳۴] -الحجرات:(۹)

[۳۵] - النساء:(۱۱۴)